

О „ТРАЈНОМ ПРИВИДУ ПОРЕТКА”

Живорад Недељковић, *Талас*, „Архипелаг”, Београд 2012

Већ у зачетној строфи уводне песме *Због светиа* („Понекад, и све чешће, / Осетим да навалу / Из света око мене не могу / Да издржим. Свет је у мени, / Сав, ниједан његов видљиви део / Није остао изван тела”) у најновијој књизи стихова *Талас* песник Живорад Недељковић детерминише свој и наш статус – статус усамљеника незадовољног и немоћног да се одупре променама и непогодама из окружења („Никада нисам хтео / Да будем ишта друго / Него само ово што јесам”), које је у претходној књизи транспарентно и иронично означио као *Овај свети* (2009), а пре тога је последице тих насилних измена огласио преображајем свих нас – *Дрући неко* (2005). У дослуху са прозваним стиховима су и медитације при крају књиге, које потврђују дуготрајну амбивалентност живота и окружења данас, на више нивоа: „Непрекидно нас обухвата свет, / Онакав какав се открива нашим чулима, / Плени, упоредо са светом у нама”. Дакле, обим могућих промена је вишеслојан и умрежен, и није аргументи негативан, али питање је у слободи избора на личном плану, јер смо ми данас „доступни привидима и обманама”, као што је то случај у цитираним стиховима песме *Дрући начин*.

У нашим условима присутан је континуиран и претежак контрапункт између неснађеника „уплашеног и за станиште, / За срце у њему и његове станаре” и „зла” које је малроовски „немерљив дар” и које, што је до јуче било неочекивано и апсурдно: „жели да буде виђено”, штавише „оно се и не стиди”, дајући доживљају зла сасвим друге и зачудне конотације, како је говорио Шкловски, али компатибилне и складне са досуђеном нам збиљом, која то одавно није, већ поједностављена лажна представа њене виртуелне илузије. Али, која је тешко променљива, иако је у међувремену постала негативна самој себи и видљиво отуђење од првобитног или предвиђеног сопства.

Песник Живорад Недељковић, „озбиљни лиричар свакодневице” или „лирски хроничар” како га књижевна критика обично ословљава, омогућава тумачима погодност да говорећи о његовој градњи песама (све дужим из књиге у књигу), заправо откривају и песнички садржај књиге, као што је то нетом потврђено цитирањем његових изабраних стихова на почетку ове импресије. Или је то можда замка у коју тумачи често западају или јој се, пак, сами предају. Наиме, Недељковићева стишана и податна медитативна нарација, већ препозната као белег његовог песништва, захтева од тумача да, од бројних и потпуно различитих и удаљених сопота који се у међувремену песме опесмтворају и преосмишљавају у неочекиване токове и појавности, пронађе или макар

претпостави извесне заједничке и упоришне „нити” као њихов сумарни одјек.

Дакле, песников поступак је разнолика и неочекивана транспозиција на садржајном плану.

Ево неколико примера који колажно допуњују атмосферу песама и песниковог и нашег окружења. Песма *Налазишћиа* започиње сликом „малих Рома” који „из контејнера ваде папир / И други отпад”, а окончава се песниковом замишљеношћу и самопоменом: „Нама што ишчуђавамо се, / И свету и звездама / Ругамо, / А не знамо ни како се зове / Оно што немамо”. Почетак песме *Вещиџина завараванја* се већински односи на припрему хране, а њен крај је заиста изненађујући упркос очекиваним асоцијацијама, али је потпуно адекватан данашњем статусу угроженог појединца сагледаног кроз призму опстанка: „Као да о постојаности знам све што бих / Морао знати, као да / О вештинама завараванја знам све”. У истом контексту су и завршни стихови песме *Одлазак на ѿочинак* о изнуђеној мимикрији и самоизолацији: „И остваривах жељу да ме нема / Кад није нужно, / Да ме има тек кад бива / Преко потребно”. И песма *Жица* (њен сопот је проналазак „бодљикаве жице ... на Дивљем Западу”), односно „бодљикава жица” муњевито је постала монструозна опасност за читаво човечанство, у којем нема недужних кроз ближу и даљу нам прошлост: „Овде би се та прича о жици могла, лако / И неопрезно, завршити, уз величање / Пионирског ума ... Могла би се окончати да није простора / Жицом ограђених, са стражарским кулама / И митраљеским гнездима на угловима, / Да није фабрика где сагореваху тела / Пред којима је силна глад за истребљењем / Испречила жицу”. Још ефектнији је преображај изворног мотива у песми *Сџаница у Краљеву* у игриве медитације изроњене из дубине нација којем припадамо, и са потребном иронијом:

*Превише је ѿошлостџи овде.
Превише њене будућностџи;
Годинама ѿд рђом се крије.*

Песма *Оклој* не само да доноси поређења између „припреме јастога” од стране „младог куvara” са траговима искона и бескраја („Укус океана, далеких дубина / Недоступних нашој прозирности, / И дубини која нас увлачи у себе / Неумољиво”), него и намеће још Еурипидову релативизовану запитаност између дефиниције живота и смрти („И живеће док се у ватреном оклопу / Живот буде преливао из тела у тело, / Из бесконачности у бесконачност. / Мртав је само онај што највише је жив”).

Дакле, све око нас, све што око може документовати, све што сан може претпоставити, свако сећање из прошлости, сваки обични догађај, може у себи носити и обично носи необично значајне наносе, иако се

на први поглед, не само не уочавају, него и њихово песничко изношење може краткотрајно и збунити читаоце и тумаче. Али, управо то је одлика неусиљеног и рефлексивног, али већ осведоченог и вештог Недељковићевог песничког обрасца.

Међу опасностима за данашњег појединца песник издваја мрак са којим се постепено поистовећујемо („највише га има у нама”; „Вратиће се, јер је мрак / Највећа од свих лажи. // Зато му не верујемо, и непрекидно га / Препознајемо, да бисмо свикли на себе”). Ту су и празнина и последични заборав („А то што и у празнини / Трагам за њиме, непрестанце, / То није хир, него заборав тражи / Да идем што даље, што дубље”), као и доминантно осећање отуђености („странци смо у овом пољу”) и општа заплашујућа виртуелност данашњег времена и простора („Трајан ће бити привид поретка, / И боје на слици чији смо рам”). Наведене непогоде савременом човеку намећу закључак да је дух света тренутно у лику сабласти, „привида и обмана”, како је и Хелдерлин карактерисао своје друштво и време, што илуструје вечност мотива којима се и песник Недељковић искрено бави.

Ипак, песник дискретно наводи потенцијалне могућности избављења из „света обмана и привида”, као што је, на пример, љубав („Сред мора, нама је потребна љубав, / Да је имамо више: и да је изречену / Расипамо одавде, на дар”) или значај сачуваних сећања („Малишани уче / Марљиво, а најпрече знање стећи ће / Кад се врате да оживе сећања”).

Већи простор, као могућим пределима бескраја и трајања, песник је посветио значају речи, стиховања и књижевности, уопште, што сликовито потврђује песма *Безазлени говор*, нудећи управо право на цикличну и раније обећану обновљивост и неуништивост, јер су речи, подсетимо се, и почетак почетка:

*Речи свешле; оне које су дуго
Пућовале у нама, до нас,
До сазнања да су љаве речи.
Уживамо док шрејере,
Док шрејеримо у њима,
И увек се изнова рађамо.*

За песника Недељковића речи су једино склониште и место похране и читавог света („Било је потребно време / Да бих сјај света сажео у речи”), али и појединца („Тада бивам свака реч”). Једино речи, и то речи „из срца” и „душе” нуде вечност у нашој збиљи, чак и када нису довољно и како треба читане и тумачене („У сваком тумачењу увек има / Довољно отрова да и тумаче / И оне који трска су на ветру / Заувек протумачи. / А у сваком срцу довољно / Жубора да и тело / И трновити свет прену”).

Посебност најновије песничке књиге Живорада Недељковића, а у складу са поменутиим значењем које поседује песничтво уопште,

јесте присуство бројних посвета, углавном књижевницима, музичарима, сликарима и филозофима (Итало Калвино, Јован Христић, Надежда Петровић, Војислав Карановић, Мартин Гор – лидер групе Дерече Mode, Вилхелм Дилтај). Заправо, песник води дијалог са њима тачније са њиховим песништвом и њиховим промишљањима. Наставља њихове стихове и медитације. Надграђује њихова тумачења, чиме и интертекстуалност бива значајно присутна у стиховима пред нама. Стога се и сопот његових песама све више окреће ка мотивима, који јесу и спорадични и лични, али и све више се опредељује ка темама које припадају и категорији општих, заједничких и рефлексивних (песме *Талас*, *Земља*, *Свештеник*, *Уцћа*, *Музика*, *Вешићина заваравања*, *Што даље*, *Мрак*, *О саосећању*, *Пред злом*, *Све сџари*, *Нова свештосћ*), што јесте известан отклон који песнику обећава још веће могућности асоцијативно-медитативних уланчавања и умрежавања, нарочито оних онеобичених са значајним потенцијалом игривости. У чему ћемо, надам се, у наредним Нелековићевим књигама, уживати.

Александар Б. ЛАКОВИЋ